

Преглед на стопанската политика

Седмичник

© ИПИ <http://www.ime-bg.org/>

В броя ще намерите:

Партиен капитализъм или за разликата между СДС, БСП и "Симеон Втори"
Потребители и държавни изисквания стр. 1

Ядрена енергетика: такси и поръчки
Представяне стр. 2

По-малко измами по пазарите от 2002 г., но на каква цена? стр. 3

Световната банка: стратегия за подпомагане стр. 4

Потребители и държавни изисквания

В "Държавен вестник" от 27 май излезе поредното законодателно недоразумение, наречено Наредба за изискванията към стоките, имитиращи храни. С тази наредба се определят изискванията към състава и характеристиките на стоките, имитиращи храни, които се предлагат на потребителите. Такива стоки са тези, "които поради своите външни характеристики - форма, мирис, цвят, външен вид, опаковка, етикет или обем, могат да объркат потребителите и най-вече децата, че са храни, поради, което могат да бъдат поставени в устата, смукани или погълнати от деца". Въпросните стоки, имитиращи храни, "не трябва да създават риск за живота и здравето на потребителите, като задушаване, отравяне, перфорация, нараняване или запушване на хранопровода".

1/ Дадената дефиниция за стоки, имитиращи храни, е доста мъглява и на практика включва почти всички нехранителни стоки. Намесата на децата в нея я прави още по-неразбираема, защото всички знаем, че в определена възраст децата слагат в устата си, смучат и се опитват да глътнат всичко, до което се докопат. За тях всичко прилича на храна и ако те глътнат топче, за това ще е виновна майка им, която ги е оставила без надзор, а не търговеца или производителя на топчета. Това е поредният нормативен акт, който дава възможност за усмотрение и допълнителна власт на администрацията да се намесва и да рекетира бизнеса. 2/ Подобни разпоредби имат претенцията, че по-добре от самите нас отчитат както интересите, така и страховете ни. Както държавните институции намират, че рекламата ни отклонява като не отчита реалните ни интереси, така те оценяват какво може да ни обърка. Тези текстове са опит за намеса в частни договори на пазара и държавен контрол над произвежданите стоки и услуги и не уреждат принципния проблем с продуктовата отговорност.

Партиен капитализъм или за разликата между СДС, БСП и "Симеон Втори"

Насред кроежите за следизборна коалиция между СДС и "Симеон Втори" (защото били "десни партии"), СДС се възмути и каза: те са "десни" (проповядват капитализъм), ние не. Хората не очаквали либерална, а "социална" програма. Филипиките по повод коалирането не са конюнктурна, а изказвания по същество, които обясняват разочарованието от СДС, консервирано ниския авторитет на БСП и популярността на новопоявилото се движение. Днес ние се спираме на смисъла на посланията, за да улесним любопитните, които при желание биха ги прочели в електронната мъгла.

Между СДС ("ОДС") и БСП ("Коалиция за България") съществува дълбока идейна и ценностна близост. И едните, и другите разбират капитализма като игра с нулев резултат, като грабеж: богатството е постоянна изчерпаема величина, всеки печели толкова, колкото някой друг губи. Въпросът на изборите се схваща в термините на класовата борба: кой граби? Когато това прави "нашата партия", капитализмът е добър. Затова периодът след 1997 за социалистите е "черен" период на упадък на стопанството, жизнения стандарт и демокрацията. Затова и разширяването на стопанската свобода, пропагандирано в абстрактна форма от "Симеон Втори", се прививда на Иван Костов още отсега в черни краски.

Всъщност обаче реформите след 1997 не бяха "десни". Ако тогава БСП бе запазила властта по някаква случайност, тя вероятно би фиксирала валутния курс, би забранила на централната банка да кредитира правителството и рефинансира търговските банките, би затворила губещите предприятия и под натиска на МВФ би закрила извънбюджетните сметки и приватизирала банките. Там, където СДС имаше свободата да избира, то осъществя в живота няколко завидни "гечевизма". Става дума за замяната на собственост срещу бонове, само че вместо приватизационни ваучери се приложиха компенсаторни записи. Става дума за задържането на държавните монополи. И, разбира се, става дума за социалната приватизация с участието на "трудните колективи" (РМД).

Няма съмнение, че СДС направи тези неща по-добре, отколкото това можеше да направи БСП. Помогнаха "чистото минало", западната ориентация и ореола на "дясност", наложен от изпълнението на тригодишното споразумение с МВФ. Това обаче не променя принципното единство на възгледите за характера на капиталистическите реформи. И за БСП, и за СДС разсъжденията по този повод са издържани в реториката на държавния капитализъм. Зад нея всъщност се крие представата за партиен капитализъм. Оттук произтичат както дългогодишната фрустрация на БСП от управлението на СДС, така и видимият страх на СДС от възможен изборен успех на "Симеон Втори", довел до обвинението в "либерализъм" и "черен капитализъм". На тази основа се появява и общността на ключовите послания. И двете предизборни програми обещава запазване на валутния съвет, бързо присъединяване към ЕС и НАТО, съкращаване на безработицата до 12 на сто, държавни и общински програми за заетост, 5% стопански растеж, почти еднакво намаляване на данъците, компютри и интернет за всички училища, сключване на договори за ТЕЦ Марица-изток и пр.

Но дяволията е в детайлите. В програмата на СДС няма "хранене в обществени столове и кухни", "платено от държавата медицинско обслужване" и "приемане на нов кодекс на труда, съобразен с европейската практика". За СДС обещанията в програмата са за "качествено нов стандарт на българските граждани по време на следващия четиригодишен период".

Речникът на БКП и Тодор Живков от средата на 80-те, проповядвал "качествено нов растеж" на стопанството и благосъстоянието, днес може да бъде забелязан само от политолози-херменевтици. По същество обаче няма съществена разлика от двете други послания, предмет на настоящия обзор. Такова е обещанието на Негово величество за "значително

Продължение на стр. 3

Ядрена енергетика: такси и поръчки

Следните две събития от стопанската политика на седмицата, случили се по сходни поводи, показват противоречията в административните нагласи на правителството: **1/** Министерският съвет с постановление актуализира таксите, които се събират от Комитета за използване на атомната енергия за мирни цели. Почти всички такси се увеличават два пъти, по-голямо е завишението само за превоза на ядрено гориво през територията на страната. Досега сумата беше 250 лв. на пратка, а след актуализацията таксата става 25 000 лв. на пратка. За първоначален избор на ядрена площадка ще се плаща на комитета един милион лева. За проектиране на блок или на подобект на АЕЦ таксата е два милиона лева. За строителство на АЕЦ, на енергиен блок или на подобект на атомна централа се плаща също два милиона лева. За последен път таксите са променени през 1998 г., когато за база на размера им е определена минималната работна заплата. Според г-н Ганчев, заместник-председател на КИАЕМЦ, комитетът се издържа с парите от таксите и с тези средства се плаща и членският внос на България в различни международни организации, като Международната организация за атомна енергия и Обединения институт за ядрени изследвания в Дубна. **2/** За първи път в историята на българската атомна енергетика доставките на гориво за АЕЦ Козлодуй са обявени на търг.

Коментар: **1/** С търга се създават предпоставки за преодоляване на едностранната зависимост на българската атомна енергетика от доставки на гориво руско производство. Подобен ход в Източна Европа бе приложен за първи път в Унгария, където британският държавен консорциум BNFL доставя гориво за централата в Печ на цени доста по-изгодни от Атомэнерго. Не е вероятно тази или друга компания да спечелят доставките на Козлодуй, но е почти сигурно, че сегашните доставчици, отчитайки тази възможност, ще предлагат по-нормални условия и че няма да злоупотребят с монопола си. **2/** Промяната на таксите за пренос е с неясна мотивация: не се предвиждат масови превози и ако с търга се откриват добри възможности за (макар и засега

доста условно) понижаване на разходите в атомната енергетика, то таксите по превозите на ядрено гориво ще спират подобни развития. **3/** Засега и в обозримо бъдеще ядрената енергетика ще остане държавна. Следователно таксите за разрешителни засега ще бъдат плащани от дружества с 100% държавно участие на държавните учреждения; това в крайна сметка ще бъде негативен фактор в образуването на цените. **4/** Правителството очевидно предвижда търгове за строителство на обекти на ядрената енергетика; самата идея за търгове е добра, но тази за разгръщане на атомната енергетика – едва ли. **5/** Самият принцип на финансиране на държавни учреждения само от такси за разрешителни е крайно спорен: учрежденията имат интерес от създаването на допълнителни пречки и повече лицензионни и разрешителни, защото така биха имали по-висок доход. Такъв е принципът на финансиране на повечето учреждения в България (комисиите по ценни книжа, по стокови борси и тържища, противопожарната безопасност, строителния контрол и пр.) **6/** За да се определят таксите при пренос и съхранение на вредни емисии и ядрени материали, следва да се оценят възможните рискове и разходите за тяхното предотвратяване, след което да се изчислят административните разходи за контрол над приетите стандарти. След като таксите се съобразяват с размера на минималната работна заплата, явно те отразяват единствено разходите на държавната администрация за прилагане на регламенти. Дори да са направени изчисления преди да се приемат по-високи такси, засегнатите страни не могат да разберат дали тези оценки отразяват реално техните разходи, за да могат да въздействат преди да се въведат нормите. За да се определят на пазарен принцип разходите на администрацията, а не нуждите (които по презумпция са неограничени) трябва да диктуват размера на таксите, затова и сметки следва да се направят публични след тяхното изготвяне. **7/** Ако се приемат пазарните принципи, по-високи такси следва да наложат като “санкции” на компании, при които рисковете се оценяват като по-високи. За целта обаче следва таксите да се определят от възможните рискове, както и разходи за тяхното покриване.

Представяне

Вчера, 22 май 2001, излезе от печат уникалният по рода си в икономиките в преход Доклад за състоянието на достъпа до публична информация в България, издаден от Програма достъп до информация, ПДИ (www.aip-bg.org, ISBN 954-9953-10-6). Автори на доклада са Александър Кашъмов, Антон Антонов, д-р Гергана Жулева и Фани Давидова, редактори – д-р Валя Митева и Константин Паликарски, а оформлението и печата съответно на Росица Райчева и Агенция Дейта ООД. (Издателските права са на ПДИ.)

Докладът е първият годишен обзор на състоянието на достъпа до информация, гарантирано от чл. 41 на Конституцията на Република България. Освен прегледа на развитието в упражняването на това право и препоръките за по-нататъшно подобряване на достъпа до публична информация, особен интерес представлява обзора на случаите на отказ и на отношенията на администрацията, както и подробния анализ на съдебната практика преди и след приемането на Закона за достъп до обществена информация. Препоръчваме това издание на всички, които се интересуват от правото на обществото да знае какво прави с него държавната администрация и как правителството може и трябва да бъде изведено на дневна светлина.

По-малко измами по пазарите от 2002 г., но на каква цена?

Държавната агенция по стандартизация и метрология (ДАСМ) обяви, че е подготвила проект за наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на неавтоматичните везни. С наредбата се предвижда забрана от 2002 г. на везните тип "Беранже", които се използват най-масово по пазарите в страната.

Коментар: 1/ Наредбата се изготвя по силата на Закона за техническите изисквания към продуктите. Както коментирахме още през 1999 г., отпадането на задължителните стандарти може да бъде заменено със задължителни изисквания, които на практика са стандарт, който ограничава използването на определени продукти само до разрешените от правителството. Това само по себе си създава разходи на бизнеса по спазване на ограниченията. 2/ За създаването на свободна пазарна икономика е особено важно държавата да осигурява спазването на договорите и да наказва измамите. Мерките и теглилките при сделката определят едно от съществените условия на размяната – количеството на предмета на сделката. Участниците в размяната се

договарят за определен обем или тегло от съответния продукт, и когато продавачът продаде по-малко от договореното, това е нарушаване на договора (измама). В такъв смисъл, ролята на държавата като гарант за спазване на договорите е да премахне (ограничи) възможностите за измами с мерките и теглилките. Задължението за ползване на надеждни везни следователно е вид обществено благо. 3/ Нямаме информация дали ДАСМ е обсъждала други средства за намаляване на измамите. Разходите за бизнеса по спазването на новите изисквания например не са оценени. Според най-обща преценка на ИПИ, замяната на старите везни с нови ще струва около 2 млн. лв. – 20 хил. везни по около 100 лв. за брой. Алтернативно решение (и много по-евтино според нас) е поставянето на контролни везни на всички пазари и тържища в страната, с които всеки купувач да има възможност да провери теглото на покупката си. За съжаление обаче, липсва практика на предварителна оценка за въздействието на предлаганите регламенти, още повече за алтернативните възможности.

Продължение от стр.1

подобрение" на жизнения стандарт за 800 дни. Ако вникнем в смисъла на "качествено новото", можем да открием общи черти и с чисто социалистически проникновения. Отличителната характеристика, т.е. качеството на нарастването на жизнения стандарт за последните четири години, бе, че то не се финансира от държавата (чрез емисия на пари и осъществяване на самоцелни държавни проекти) и че то е следствие на индивидуалната способност да разполагаш със своите налични ресурси. За някои тези ресурси са били повече, за други по-малко. Правителството се намесваше в разпределението на този ресурс като предоставяше на едни права върху компенсаторни записи, на други – права да препродават (или доликвидират) бивша държавна собственост. Социалистите биха направили само второто. Новото качество на стандарта може да означава три неща: или че ще се премахнат привилегиите, или че ще се премине към създаването на нови такива, или че "важни" държавни проекти ще се финансират с емисия на пари. Изказването на Иван Костов по повод "черния капитализъм" на "Симеон Втори" обещава нови привилегии за сметка на онези, които работят, печелят и плащат данъци. Евентуалните облагодетелствани са същите като при социалистите: малките и средните предприятия, местните и чуждите инвеститори, селяните, учените, занимаващите се с информационни технологии, учениците, пенсионерите и т.нар. инвалиди. Заявката е същата като при БСП: държавата или по-ясно казано - правителството и неговото мнозинство в парламента да решават кой губи, кой печели.

Означава ли това, че движението "Симеон Втори" възниква като алтернатива във възможните стопански политики след изборите? И "да", и "не".

Основните негови говорители засега имат толкова абстрактни изказвания, че са винаги верни. Николай Василев твърди, че ще направят същото, което вече казват, че ще направят и БСП, и СДС (запазване на валутния съвет, никакво харчене на резерва, балансиран бюджет и намаляване на данъците). Последното за всеки

случай е наречено "радикално", но то не може да бъде по-радикално от осигуряването на приходи за обслужването на дълга и други съществени разходи на държавния бюджет. Проф. Герджиков твърди, че "Симеон Втори" ще направи така, че за гражданите всичко, което не е забранено, ще е разрешено, а за администрацията ще бъде обратното. Ако някой разтвори протоколите от заседанията на 7-то Велико Народно събрание, ще види, че това е една от често повтаряните фрази. Владимир Каролов твърди, че те щели да "насърчат финансовия сектор да партнира на конкурентния бизнес", но това се иска от правителството на ОДС вече четири години и присъства като почти идентична фраза в програмите на СДС и БСП. Г-н Панайотов правилно напомня, че присъединяването към ЕС и НАТО е средство, а не цел сама по себе си. Предимството на тези изказвания е, че те са букварни истини. Много е полезно – и в това частично е смисълът на всеобщото избирателно право – че от време-навреме някой се появява и казва: дайте да прочетем букварите. На пръв поглед несъществен детайл в изказванията на "Симеон Втори" е, че те се опират на идеите на Съюза на работодателите в България (СРБ) и тези на ВІВА. Но тези идеи са доста несъчетаеми, а там, където са съчетаеми – са защита на тези, които вече са стъпили на пазара в България. (Виж статията "Какво поиска СРБ от правителството?" в бр. 13 на настоящето издание, www.ime-bg.org). Иначе казано, "основополагащата идея" не се различава принципно от тази на СДС и БСП, а тя е: ние ще решим кой печели.

По ирония на съдбата, едно от подчертаните с курсив и написано с дебели букви твърдение в програмата на СДС е: "Българските граждани и фирми не само ще плащат по-ниски данъци и осигуровки, но ще ползват и данъчни облекчения при дейности, които пряко стимулират икономическата активност и увеличаването на заетостта". С това е казано всичко, което засега обещава и "Симеон Втори", и СРБ.

Световната банка: стратегия за подпомагане

Две са основните предизвикателства за развитието на България през следващите три години, става ясно от Стратегията за подпомагане на България в периода 2002-2004 г, подготвена от Световната банка (www.worldbank.bg). В сряда стратегията бе официално представена за обсъждане от мисията на банката в София.

Предизвикателствата са:

1/ Подобряване на стопанския климат и ускоряване на обусловен от частния сектор растеж. В тази насока евентуалните мерки трябва да бъдат насочени към: **а/** реформа в държавната администрация (засилване на капацитета, целостта и надзора в работата на държавния служител, реформа в системата на възнаграждение, засилване на механизмите за отчетност на администрацията пред гражданите и т.н.), **б/** усъвършенстване на общинската финансова система и предоставяне на по-големи правомощия на общините при наблюдението и контрола върху разходите, **в/** ограничаване на корупцията, **г/** реформа в съдебната система, **д/** приключване на приватизацията и укрепване на управлението на инфраструктурата, **е/** засилване на гъвкавостта на пазара на труда и подобряване на услугите, предоставяни от държавните институции, **ж/** завършване на приватизацията в банковата сфера и укрепване на банковия надзор, **з/** завършване на реформата в енергетиката и реструктуриране на транспортния сектор, **и/** преобразуване на земеделския сектор.

2/ Намаляване на бедността, повишаване на жизнения стандарт и развитие на социалния капацитет. В тази връзка банката ще подкрепя мерки, насочени към: **а/** изготвяне на последователна стратегия за намаляване на бедността, **б/** разработване на ефективни механизми за работа на правителството с местните власти и гражданите, **в/** пряко субсидиране на бедните семейства, **г/** намаляване на осигурителните ставки и подобряване на събираемостта на вноските, **д/** модернизиране на образователните и здравни услуги, **е/** развитие на активни програми за пазара на труда. Банката е разработила 2 сценария за развитие на

икономиката, от които зависи обема на финансирането през следващите 3 години. Според оптимистичния сценарий, през следващите 3 години се очаква ръст на БВП от 5 %, намаляване на дефицита по текущата сметка до 3 % през 2004 г. и 5 % годишен ръст на инвестициите. При този сценарий очакваното финансиране е 750 млн. дол. При песимистичния сценарий се очаква забавяне на реформите, по-нисък ръст на икономиката, поява на проблем с конкурентноспособността, по-високи фискални и външни дисбаланси. При реализирането на песимистичната прогноза, предвиджданото финансиране е 220 млн.дол.

Коментар :

1/ Въвеждането на преки целеви субсидии за социално слабото население наистина е по-рационално от предоставянето на експлоатационни субсидии за определени услуги (напр. за топлофикационните дружества). По груби сметки, към края на 1998 г. 84 % от населението е получавало социална помощ под някаква форма. За да се рационализира социалното подпомагане, обаче, е необходимо да са налице две предпоставки: **а/** прецизиране на критериите за определяне на социално-слабите групи и **б/** повишаване на ефективността на администрацията и подобряване на координацията между данъчните органи и органите за социално подпомагане. Докато не съществува такава координация, всякаква система на субсидиране на социално-слабото население ще бъде неефективна и безсмислена.

2/ Практиката показва, че програмите за развитие на пазара на труда (като например програмата "Красива България") имат известна ефективност по отношение на временната заетост в краткосрочен план. Предимствата им в дългосрочен план обаче са спорни. Още повече, че все още липсва ефективна координация между централната администрация и общинските власти, което може да породи проблеми пред прилагането на такива програми.

3/ Реформата в държавната администрация безспорно е необходима с оглед подобряването на бизнес-средата. Основният проблем в тази сфера е липсата на консултации и публичен дебат с гражданството и частния сектор като основни потребители на държавни услуги.

ИПИ: Богданов, Ганчева, Йонкова, Мандова, Станчев

Този седмичник се издава с 6-месечната финансова подкрепа на MSI/USAID

За коментари и предложения: mandova@ime.bg